

بررسی انگیزه‌های اشتغال در خارج از خانه دانشجویان دختر دانشگاه آزاد تبریز

بهنام بشیری خطیبی، دانش آموخته جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز*

سیروس فخرایی، استادیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور واحد مراغه

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی عوامل مرتبط با گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه (در میان دانشجویان کارشناسی ارشد زن غیرشاغل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز در سال تحصیلی) انجام گرفته است. متغیرهای مستقل در این مقاله شامل (انگیزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و کلیشه‌های جنسیتی) است. متغیر وابسته نیز (گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه) می‌باشد. جامعه آماری شامل (دانشجویان کارشناسی ارشد زن غیرشاغل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۸۸) است که تعداد کل آنها ۱۸۸۷ نفر می‌باشد. از این تعداد، طبق فرمول کوکران و برحسب واریانس به دست آمده از پیش‌آزمون پرسشنامه، حجم نمونه آماری به تعداد ۲۱۶ نفر محاسبه و انتخاب شد. نمونه‌گیری به شیوه خوشه‌ای و به تفکیک دانشکده انجام گرفت. در آزمون روابط متغیرها، از تحلیل آماری رگرسیون چندگانه به روش گام به گام و آزمون‌های T پیرسون، توسط نرم‌افزار SPSS استفاده شده و نتایج به دست آمده به شرح زیر می‌باشد. گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه با انگیزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و کلیشه‌های جنسیتی آنان رابطه مستقیم و معنی‌داری دارد.

کلید واژه‌ها: گرایش، اشتغال، انگیزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و خانوادگی و کلیشه‌های جنسیتی.

بیان مسأله

امروزه شاغل بودن زنان یکی از مسائلی است که در اجتماع مطرح است. زنان به علل گوناگون به کار روی می‌آورند و حتی علاوه بر مسئولیت خود در خانه و تربیت فرزندان، مسئولیت‌های اجتماعی را نیز پذیرا می‌شوند. در این جاست که ما با قشری به عنوان زنان شاغل روبرو هستیم. افرادی که در دو جبهه مهم یعنی جامعه و خانواده مشغول خدمت و انجام وظیفه می‌باشند. (دانش، ۱۳۸۲: ۱۹)

از منظر دین مبین اسلام، اشتغال فی‌نفسه برای زنان ممنوع نیست. بسیاری از اطلاعات و دلالت‌های قرآن کریم نشان می‌دهد که زنان می‌توانند در فعالیت‌های اقتصادی جامعه مشارکت داشته و با حفظ حدود اسلامی به کسب و کار بپردازند. «مردان را از آنچه به اختیار کسب کرده‌اند بهره‌ای است و برای زنان نیز از آنچه کسب می‌کنند بهره‌ای است» (قرآن کریم، سوره نساء: آیه ۳۲) آیات قرآن بر جواز اشتغال زنان دلالت دارد؛ زیرا حلال بودن اکتساب یعنی تحصیل درآمد، مفروض گرفته شده و سپس درباره درآمد حاصل از آن اظهار نظر شده است. بنابراین اگر زن و مرد به سبب انجام کاری درآمدی کسب کنند، متعلق به خودشان است. خداوند در سوره قصص داستان دختران حضرت شعیب را ذکر می‌کند که به علت کهولت سن پدر خویش برای کسب درآمد به کار چوپانی اشتغال داشتند (عظیم‌زاده، ۱۳۸۸: ۵۵). با نگاهی به سیره پیامبر این نکته آشکار می‌گردد که زنان بسیاری در زمان پیامبر بودند که به کار و فعالیت اقتصادی می‌پرداختند و کار آنان نیز مورد قبول و تأیید ایشان قرار می‌گرفته است. حضرت خدیجه از زنان برگزیده و بزرگواری است که خود تاجری ثروتمند بود که به کار تجارت می‌پرداخت و حضرت رسول (ص) مدتی از جانب ایشان به تجارت مشغول بود. در روایتی آمده است که رسول خدا (ص) به زنان اجازه می‌داد تا در مراسم عید فطر و قربان از منازل خود خارج شوند و برای تهیه روزی بساط بگسترانند (کلینی، ۱۳۸۷: ۳۲۱-۳۲۵). در روایات ائمه اطهار ما به روایتی برنمی‌خوریم که اشتغال زن را به‌طور

کلی حرام اعلام کرده باشد؛ بلکه روایات بیشتر در مورد نحوه حضور زن در اجتماع و کار و فعالیت او سخن گفته‌اند. از حضرت علی (ع) روایت شده است که «به زن بیش از حد و توانش کار واگذار مکن و این برای حال او بهتر و برای زندگی او مناسب‌تر است؛ زیرا زن ریحانه است و قهرمان نیست» (بستانی، ۱۳۹۰: ۱۳۳) این روایت که نهی ارشادی است به وضع روحی و جسمی زنان اشاره دارد و بیانگر آن است که آنها باید وظایفی را برعهده گیرند که با وضعیت جسمانی و عاطفی‌شان متناسب باشد و آسایش و آرامش آنها را برهم نزنند. روایات دیگری نیز در مورد نحوه حضور زن در اجتماع وجود دارد که آنان را به رعایت عفت و تقوا و عدم اختلاط با مردان دعوت می‌کند. در زمینه روابط کلامی نیز که زمینه‌ای برای برقراری روابط عاطفی عمیق است، در روایات و قرآن توصیه‌هایی به زنان شده است؛ مانند اینکه با لحن نازک و تحریک‌آمیز سخن نگویند (قرآن کریم، سوره احزاب: آیه ۳۳)

با تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی و پیچیده‌تر شدن تقسیم کار، امروزه زنان علاوه بر ایفای نقش در خانواده، پذیرای مسئولیت‌های عمده‌تری نظیر اشتغال در بیرون از خانه هم می‌باشند. ورود ماشین و صنعت بر اشتغال زنان اثر گذاشته و آنان را از مشاغل سنتی^۱ به سمت مشاغل صنعتی^۲ سوق داده است.

یکی از بسترهای اساسی توسعه در هر کشور افزایش سطح تحصیلات و مهارت‌های لازم برای توانمندسازی در زمینه اشتغال و کاریابی محسوب می‌شود و بر این اساس در کشور ایران در دهه‌های سرمایه‌گذاری‌های زیادی در زمینه آموزش عمومی، فنی و حرفه‌ای و عالی انجام پذیرفته و خیل عظیمی از زنان با بهره‌گیری از آموزش‌ها در راستای توانمندسازی خویش تلاش نموده و توانسته‌اند مهارت‌های لازم را برای اشتغال به‌دست آورند (آرنولد و یاس، ۲۰۱۱: ۱۱۵)

آنان انتظار دارند تا جامعه‌پذیری آنان بوده و بستر لازم

¹ traditional employments

² industrial employments

³ Arnold Weis

با این نوع سرمایه‌گذاری ارتقاء یابد (سخاوت، ۱۳۸۰: ۳۳-۳۴).
 در مواردی، موانع و مشکلات موجود، ریشه‌های فرهنگی و تاریخی دارند، لذا به راحتی نمی‌توان آنها را از میان برداشت. بر اساس مطالعات و تحقیقاتی که در سال ۱۹۹۴ روی نقش زنان در توسعه صورت گرفته، سه عامل عمده مؤثر بر موقعیت ضعیف زنان در جامعه شناسایی گردیده است:
 (۱) فرهنگ مدیریتی که در آن تسلط با مردان است و بدین سبب مردان به راحتی تعویض اختیار موقعیت نمی‌نمایند.

(۲) روند گذشته جامعه که تبعیض‌هایی را بین دو جنس به وجود آورده است.

(۳) نادیده گرفتن پتانسیل‌ها و توانایی‌های زنان در امور مربوط به مدیریت اقتصادی (شیخی، ۱۳۸۰: ۱۷۲-۱۷۳)
 با این وجود نتیجه نظرسنجی‌ها در ایران نشان می‌دهد که وضعیت کشور ما از نظر اشتغال زنان مطلوب نیست و عوامل متعددی در این مسأله مؤثرند، به طوری که می‌توان گفت وجود کلیشه‌های جنسیتی^۲، انتخاب شغل را برای زنان محدود می‌سازد، آنان نسبت به مردان پاداش کمتری می‌گیرند و اغلب زنان در برنامه‌های آموزشی و ارتقای شغلی نادیده گرفته می‌شوند (سخاوت، ۱۳۸۰: ۲۲۳)

تعریف مفهومی گرایش و اشتغال

گرایش^۳

از نظر لغت‌شناسی گرایش دارای دو جزء است که هر دو به معنای انطباق می‌باشد. یک جزء آن به معنای استعداد یا تمایل و بیانگر تناسب، صلاحیت و یا توانایی است و جزء دیگر آن از هنر گرفته شده است که معنای اظهار حالت یا اشکال بیان یا مجموعه‌ای از حالات تجسم شده است. آلپورت^۴ در نظریه شخصیت^۵ خود، گرایش را یک حالت روانی آمادگی برای

جهت ایفای نقش آنان در جامعه را فراهم آورد و پایگاه اجتماعی و اقتصادی و موقعیت مطلوب‌تری برای آنان فراهم شود. با وجود این که زنان ایرانی به طرق مختلف سعی در بروز خلاقیت و نشان دادن توانمندی‌های خود در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی دارند، اما چنین به نظر می‌رسد که بسترهای مورد نیاز برای حضور زنان در عرصه‌های مختلف به نحو مطلوب فراهم نشده و جامعه کمتر پذیرای اشتغال آنان است. (مجبی، ۱۳۸۸: ۸۷) بنابراین لازم است تا تهیم‌دات لازم نظیر توانمندسازی و تقویت مهارت‌های آنان در راستای استفاده بهینه از توانایی‌ها و شایستگی‌های زنان در عرصه‌های مختلف بالاخص در اقتصاد فراهم شود و فراهم‌سازی شرایط حضور بیشتر زنان در جامعه ناظر بر دو بعد فردی و اجتماعی است. بعد فردی در چارچوب خانواده و در احراز شرایط اختصاصی و بعد اجتماعی به شرط حضور در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و پذیرش مسئولیت در اجتماع تحقق می‌یابد (موسی‌پور، ۱۳۸۷: ۴-۵)

گروهی از جامعه‌شناسان بر اساس یافته‌های تحقیقاتی بر این باورند که زنان در مراحل مختلف جامعه‌پذیری با نقش‌های جنسیتی^۱ مواجه می‌شوند. ارزش‌های فرهنگی که زنان را در خانه به تصویر می‌کشد، با ساختار شغلی که آنان را به استخدام دعوت می‌کند در تضاد است، زیرا نگرش زنان نسبت به خود، در نیاز به پیشرفت و عدم اطمینان نسبت به آینده تأثیر می‌گذارند (شادی‌طلب، ۱۳۸۱: ۱۵۱-۱۵۲)

میزان اشتغال زنان ایرانی در ۱۵ سال گذشته کاهش یافته است. در فاصله سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۰ با وجود افزایش تعداد زنان فعال از ۴۴۹ هزار به ۶۳۰ هزار نفر، میزان مشارکت زنان در اقتصاد کشور به دلیل موانع اقتصادی بازار کار از ۹/۱۲ به ۷/۸ درصد سقوط کرده است. این داده‌ها نشان می‌دهد که شرایط و امکانات لازم برای استفاده از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در زمینه منابع انسانی، حداقل در مورد زنان فراهم نشده و نمی‌توان انتظار داشت که بهره‌وری از نیروی کار زنان

² genderical sterotype

³ tendency

⁴ David Fransouva Alport

⁵ character theory

¹ genderical roles

اقدامات جامعه مدرن بازی می‌کنند و بر کیفیت زندگی همه افراد آن جامعه تأثیر می‌گذارند. اگر گرایش‌های مطلوب شناسایی شوند و اجتماع هم با آنها موافق باشد؛ کیفیت بهتری از زندگی تضمین خواهد شد. اصولاً با شناسایی عوامل مرتبط با گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه، می‌توان عواملی را که تأثیر زیادی دارند، با ایجاد بسترهای مناسب تقویت کرد و عواملی را که مانع گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه می‌شود شناسایی نمود و راه‌حل‌های مناسبی برای اصلاح یا تسهیل این موانع ارائه نمود تا گرایش مورد نظر تقویت و گسترش یابد (میشل، ۱۳۷۶: ۵۴ تا ۶۱).

اشتغال^۵

وضعیت داشتن شغل و مشغول بودن به شغل معین را اشتغال گویند. اشتغال به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن به ازای شرکت مستقیم و فعال در جریان تولید و انجام خدمات، پاداش یا فردی به صورت نقدی یا جنسی پرداخت می‌شود و شاغل کسی است که شغلی را داراست و به این شغل به عنوان حرفه و تخصص آگاهی دارد. (بلوتی، ۱۳۹۱: ۲۲۳) اشتغال ترتیبی است قراردادی به منظور کار کردن برای دیگری، کارفرما یا استخدام کننده معمولاً ویژگی‌های زیر را دارد:

- ۱) از لحاظ مکانی از خانه جدا است.
- ۲) زمان انجام دادن آن در اوقات مشخص است که از فعالیت‌های دیگر متمایز است.
- ۳) منبع درآمد است.
- ۴) هویت و پایگاه اجتماعی را در داخل جامعه مشخص می‌کند (تقوی، ۱۳۸۸: ۱۱۵).

نظریه‌های مرتبط با گرایش زنان به اشتغال

۳) تئوری انگیزش^۶: برای تعیین و تبیین گرایش زنان به اشتغال نظرات مختلفی ارائه شده که در این قسمت به نظریات انگیزشی فروید، مک کله لند، هرزبرگ، مزلو و وروم

انجام یک عمل که بر اساس تجربیات سازمان یافته و روی عکس‌العمل افراد نسبت به پدیده‌ها و موفقیت‌ها به صورت پویا مؤثر است، معرفی می‌کند (پرچمی، ۱۳۸۲: ۸). روزنبرگ و هاولند در تعریف گرایش می‌گویند گرایش، آمادگی^۱ (تمایل قبلی برای پاسخی مسلم، قطعی و معلوم به محرک‌های خاص)، شناخت^۲ (که مربوط به عقاید، باورها و ایده‌ها درباره موضوع گرایش است) و رفتار^۳ (که مربوط به تصمیمات رفتاری یا تمایلات کنشی است) مرتبط هستند. برای بررسی گرایش‌های افراد، می‌توان از سه جزء، یعنی احساسات، شناخت و رفتار بهره گرفت. رفیع‌پور به نقل از درور فروهیخ^۴، گرایش را به معنای نظامی از اعتقادات یک فرد نسبت به پدیده‌های محیط خود معرفی می‌کند. این نظام از تمایلات و ... در طول زمان و در پی تأثیرات محیطی و تجربیات قبلی، شکل‌گیری می‌شود و کم و بیش دارای قوام و دوام است (راووداد، ۱۳۷۹: ۲۵) گرایش به یک موضوع، علاوه بر ایجاد رابطه متقابل میان افراد، زمینه را برای فعالیت افراد در یک گروه متشکل آماده می‌سازد. لذا اهداف و آرمان‌های خود و موضوع گرایش ارتباط بسیار نزدیکی پیدا می‌کند. پس با گرایش به سمت آن موضوع سعی در دنبال کردن اهداف خود دارد و بدین طریق نیازهای مختلف خود را برآورده می‌سازد. پس به گرایش از دو سو می‌توان نگریست. نخست از دیدگاه فردی که به موضوعی گرایش پیدا می‌کند و دوم اینکه موضوع گرایش چه هدفی را از پیوستن افراد به آن دنبال می‌کند. آن چه در جامعه کنونی ما شایسته بررسی است، هر دو جهت موضوع می‌باشد. خصوصاً آن افرادی که به موضوعی گرایش پیدا می‌کنند، از قشر زنان، به ویژه زنان شاغل که نیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند (انجمن، ۱۳۹۰: ۸۲) اگر به مسایل این قشر خاص و حساس توجه نشود، چه بسا جامعه در آینده دچار مشکل خواهد شد. به طور کلی پذیرفته شده است که اگر گرایش‌های دارای ماهیت اجتماعی نقش احساسی را در

¹ readiness

² recognition

³ behaviour

⁴ Denesiss Frohich

⁵ employment

⁶ motive theory

قدرت کم، افراد ترجیح می‌دهند تصمیمات غیرمتمرکز اتخاذ شود (Tepperam, 1998:33).

دیدگاه فمینیستی: در این دیدگاه دو مفهوم متفاوت قابل پیگیری است. این دو مفهوم که در دهه ۸۰ بحث‌های بسیاری را به همراه داشت، عبارتند از: برابری جنسیتی و تفاوت‌های جنسیتی. در مفهوم برابری جنسیتی، اصول مورد توجه گرایش به کوچک شهری یا حتی فراموشی تفاوت‌های جنسیتی است. علت این بی‌توجهی آن است که این گونه تمایزات، مانعی برای رسیدن به برابری‌های اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود. در این صورت، تفاوت‌های جنسیتی باید به عنوان یک مقوله بی‌ربط در مکاتب، وضع قانون، دادگاه‌ها و اشتغال در نظر گرفته شود کنار گذاشته شود (Doucet, 1995:272).

تئوری‌های تقسیم کار جنسیتی اقتصادی^۷: سه دسته تئوری به تبیین این مفهوم می‌پردازند:

(ٲنوکلایسیک‌ها: تراکم زنان در بعضی از مشاغل، سرمایه انسانی، مهارت و تخصص کمتر آنها،
(تئوری جداسازی بازار کار: شرایط نابرابر و متفاوت کار برای زنان و مردان،
(نظریه طرفداران حقوق اجتماعی زنان: موقعیت فروتر

زنان در بازار کار به تبعیت از نظام‌های جامع اجتماعی که ناشی از موقعیت کمتر زن در خانه و فرمانبرداری وی از مرد است. فمینیسم لیبرال با پافشاری بر حقوق برابر، معتقد است که سرمایه انسانی و استعداد زنان ناشی از فرصت‌هایی است که برای ارتقای توانایی آنها در اختیارشان گذاشته می‌شود. در صورت وجود چنین فرصت‌هایی، جوهره وجود زنان، هم‌تراز مردان آشکار خواهد شد و همانند آنها از کار لذت خواهند برد. سازمان بوروکراسی، سازمان سلسله مراتبی، محدود کننده و غیرانسانی است که انتخاب را از انسان‌ها می‌گیرد و حتی ممکن است نتایج ناخواسته و نارضایتی به همراه آورد. بدین ترتیب قابل رها کردن است (Tepper man, 1998:34).

فرایند تجزیه جنسیتی کار^۱: بسیاری از تحقیقات در

می‌پردازیم. در روان‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی، تئوری‌های گوناگونی برای تعریف انگیزه‌های بشری آورده شده‌اند. طبق نظر فروید، انسان‌ها توسط عوامل ناخودآگاه^۱ به عمل برانگیخته می‌شوند. نشان از غرایز اساسی بشر دارد. مفهوم‌سازی آگاهانه ما از خود^۲ سعی در کنترل این عناصر دارد و هدایت گر درونی غیر آگاه یعنی فراخود^۳ افکار و اعمال خود را مورد نقد و بررسی قرار داده و هنگامی که به نظر می‌رسد خود تسلیم نهاد شده است، دچار گناه و هیجان می‌شود. فراخود نتیجه جامعه‌پذیری اولیه، به خصوص آموخته‌ها از طریق والدین در دوران کودکی است (Douted, 1996:258).

نظریه جامعه‌پذیری فرهنگی^۴: هافستد^۵ با طرح نظریه جامعه‌پذیری فرهنگی، رفتار کاری و سازمانی افراد در انواع جوامع به تصویر می‌کشد. با رای کشورهای با ویژگی پرهیز از عدم اطمینان، فراخود^۶ همچون یک نیروی درونی عمل می‌کند. انجام کار دقیق و سخت، راهی برای کاهش فشار است. این وضعیت در کشورهایی با سطح پایین فردگرایی تقویت می‌شود. احساس درونی مسؤولیت در مقابل اجتماع، نقش مهمی در این جوامع ایفا می‌کند. در جوامع فردگرا، نیاز به عمل بر اساس منافع فردی طبق تئوری انتظار قابل تبیین است. در این جوامع اعمال افراد به خاطر انتظار کسب رضایت صورت می‌گیرد. چهار ویژگی فاصله قدرت، پرهیز از عدم اطمینان، جمع‌گرایی و مردانگی تعیین‌کننده توصیفی از سیستم‌های ارزشی هر جامعه است. ترکیبی از این ویژگی‌ها در تعریف ساختار سازمان کاری کارآمد نقش اساسی دارد. به عنوان مثال، افراد در کشورهایی با فاصله قدرت زیاد، ترجیح می‌دهند تصمیمات به صورت متمرکز گرفته می‌شود، زیرا حتی سرپرستان نیازمند وابستگی به سرپرستان مافوق خود هستند. در مقابل در کشورهای با فاصله قدرت کم، افراد

¹ Id

² Igo

³ super Igo

⁴ cultural sociability

⁵ Hofested

⁶ super Igo

⁷ gender-economical Division of labor theories

تحقیقی با عنوان (توانمندسازی زنان و سرمایه‌گذاری‌های کلان‌تر برای فرزندان) به نتایجی همچون: بهینه‌سازی وضعیت زنان به ویژه در مورد داشتن استقلال مالی در سطح فردی و اشتغال به عنوان نقشی اضافه شده می‌تواند در بردارنده تعهدات و مسؤولیت‌های بیشتر باشد، اما از سوی دیگر زنان با جایگاهی که در بازار کار احراز می‌کنند، پاداش می‌گیرند و این امر حاکمیت بیشتر آنها را بر منابع مالی در پی دارد و به آنها این فرصت را اعطا می‌کند که بتوانند به نحو مثبتی بر شرایط زندگی خود و خانواده خود تأثیر داشته باشند.

این فرضیه که بین انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی با گرایش زنان دانشجوی به اشتغال در خارج از خانه همبستگی وجود دارد بیانگر آن است که با افزایش انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی بر گرایش زنان دانشجوی به اشتغال در خارج از خانه افزوده می‌شود (موسی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۷۱)

یا در تحقیقی دیگر، یعقوب جباریان کوشش نموده تا با اشاره‌ای گذرا به حضور انسان در اجتماع و نوع اشتغال هر دو جنس و تأثیر فرهنگ، آداب، سنن و عرف در جوامع مختلف بر نوع و چگونگی اشتغال زنان با ذکر موانع قانونی، با نگاهی منتقدانه به قوانین موجود یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عدم اشتغال زنان، یعنی فقدان قوانین به بحث گذاشته نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی بر گرایش زنان به اشتغال تأثیر مثبتی دارد و در تحقیق حاضر نیز چنین برآمده است (موسی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۸۱)

همچنین تحقیقات موسی‌پورو اعظم‌زاده رابطه کلیشه‌های جنسیتی با گرایش زنان به اشتغال که از دیدگاه‌های فمینیستی، تئوری‌های جنسیتی نظریات تصورات قلبی رفتار و تئوری‌های تجزیه جنسیتی استفاده کرده‌اند، همگی نشانگر ارتباط تنگاتنگ بین کلیشه‌های جنسیتی با گرایش زنان به اشتغال می‌باشد و اینکه با کاهش میزان کلیشه‌های جنسیتی در میان زنان دانشجوی ارشد غیرشاغل به گرایش آنان به اشتغال افزوده می‌شود (شادی‌طلب، ۱۳۸۱: ۱۲۶)

مورد مشاغل مختلف، از کار یدی گرفته تا غیریدی، نشان می‌دهد که مؤلفه‌های مرتبط با شغل، مثل عزت نفس، فشار کار، رضایت شغل و مانند آن پیش‌بینی‌کننده‌هایی دقیق برای رفتار کارکنان اعم از زن و مرد هستند گرچه در ورود به مشاغلی که به صورت سنتی مردانه تلقی می‌شده افزایش اساسی از جانب زنان صورت گرفته است. ولی هنوز تجزیه جنسیتی مشاغل یکی از پایدارترین اشکال بازار کار است. محتوا و شرایط کار برای زنان نسبت به مردان کمتر مورد توجه و مطالعه قرار گرفته و در مقابل اندکی از تحقیقات به رابطه بین پذیرش مسؤولیت‌های خانگی و پیامد آن برای کنش مردانه پرداخته‌اند (Emslie, 1999:36).

نظرات تصورات قلبی رفتار (کلیشه‌های جنسیتی)

الف) تعریف کلیشه یا تصورات قلبی رفتار: تعریف کلیشه از وشستاگون عبارت است از: گرایش به یکنواختی و یکسان‌سازی، یعنی حذف خصوصیات فردی و تفاوت‌ها و روحیه انتقادی در مباحثه و ابراز عقیده. کلیشه از آن جا که با تصمیم نابجا و ساده‌انگاری افراطی همراه است، پدیده‌ای منفی به حساب می‌آید که تعریف واقعیت را در پی دارد. نادرستی کلیشه نیز در آن است که بی هیچ مبنای علمی و با استناد به یک تفاوت کاذب طبیعی خصوصیتی را به یک قوم نسبت می‌دهد.

ب) محتوای کلیشه‌ها: کلیشه‌ها در برگیرنده تصاویر، نگرش‌ها، احساسات یا اعمال هستند. کلیشه‌ها ممکن است به جنبه جسمانی یک گروه انسانی (زنان یا مردان) یا به خصوصیات فکری، عاطفی و از موقعیت اجتماعی یک گروه انسانی مربوط شوند. ذهن انسان با کلیشه‌سازی به عملی دوگانه دست می‌زند: از یک سو خصوصیات و توانایی‌هایی را به زنان نسبت می‌دهد که در مردان از آنها نشانی نیست و از سوی دیگر مردان را از ویژگی‌ها و توانایی‌هایی بهره‌مند می‌سازند که زنان از آن محرومند (میشل، ۱۳۷۶: ۲۲)

تحقیقات تجربی: طبق نظر والرئ و ستر و آربر در

اهداف پژوهش

هدف‌های این پژوهش را تحت عناوین هدف‌های کلی و هدف‌های جزئی می‌توان بیان کرد.
هدف کلی: تعیین عوامل مرتبط با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.

هدف‌های جزئی

- ۱) تعیین رابطه بین انگیزه‌های اقتصادی با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.
- ۲) تعیین رابطه بین انگیزه‌های اجتماعی با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.
- ۳) تعیین رابطه بین انگیزه‌های فرهنگی با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.
- ۴) تعیین رابطه بین انگیزه‌های خانوادگی با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.
- ۵) تعیین رابطه بین کلیشه‌های جنسیتی با گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه.

فرضیه‌های پژوهش

- ۱) بین وجود انگیزه‌های اقتصادی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه وجود دارد.
- ۲) بین وجود انگیزه‌های اجتماعی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه وجود دارد.
- ۳) بین وجود انگیزه‌های فرهنگی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه وجود دارد.
- ۴) بین وجود انگیزه‌های خانوادگی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه وجود دارد.
- ۵) بین وجود کلیشه‌های جنسیتی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر کنترل شرایط پژوهش یک مطالعه پیمایشی است و چون در یک مقطع زمانی معین صورت گرفته یک مطالعه مقطعی می‌باشد از آن جا که روی یک جمعیت معرف انجام می‌گیرد تا قدرت تعمیم‌پذیری فراهم شود یک تحقیق پهنانگر می‌باشد.

جامعه آماری و حجم نمونه

جمعیت مورد مطالعه در این تحقیق دانشجویان کارشناسی ارشد زن غیرشاغل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز به تعداد ۱۸۸۷ نفر در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ می‌باشد. که از بین آنها طبق فرمول تعیین حجم نمونه کوکران حدود ۲۱۶ نفر نمونه انتخاب شده که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و بر اساس ویژگی‌های جمعیتی آنها مثل سن، مقطع تحصیلی، وضعیت تأهل و... بوده است.

ابزار گردآوری اطلاعات

برای اندازه‌گیری متغیرهای مستقل و همچنین متغیر وابسته پرسشنامه‌ای با ۶۷ سوال توسط پژوهشگر ساخته شد. در نمره‌گذاری این پرسشنامه از روش لیکرت استفاده شده و نمره‌های هر سؤال از ۱ تا ۵ می‌باشد.

اعتبار و پایایی (Reliability & Validity)

برای تأمین اعتبار ابزار از روش اعتبار صوری (توافق تعدادی از متخصصان فن در این زمینه) استفاده شده است. برای محاسبه پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ نشان‌دهنده میزان هماهنگی درونی گویه‌ها و نیز احتمال تکرارپذیری نتایج در شرایط مشابه است.

جدول ۱- پایایی گویه‌های مربوط به سازه‌های مورد بررسی

متغیر	تعداد گویه‌ها	مقدار آلفا
گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه	۲۲	۷۵/۰
انگیزه‌های اقتصادی	۲۱	۷۱/۰
انگیزه‌های اجتماعی	۷	۶۰/۰
انگیزه‌های فرهنگی	۷	۶۳/۰
انگیزه‌های خانوادگی	۴	۸۰/۰
کلیشه‌های جنسیتی	۶	۷۳/۰

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

میانگین میزان انگیزه‌های فرهنگی ۹۵/۳۵٪، میانگین میزان انگیزه‌های خانوادگی ۹۶/۳۳٪ و میانگین میزان کلیشه‌های جنسیتی ۴۲/۴۴٪ محاسبه شده است.

داده‌های گردآوری شده با نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شدند. برای توصیف صفت‌های کمی از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و برای توصیف صفت‌های کیفی درصد محاسبه شد. برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون‌های t پیرسون و همچنین برای تبیین گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه بر اساس متغیرهای مستقل از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شده است.

توزیع پراکندگی متغیرهای مستقل و وابسته

بر اساس اطلاعات جدول (۲) میانگین میزان گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه به طور کلی $88/86 \pm$ ، میانگین میزان انگیزه‌های اقتصادی $84/33 \pm$ ، میانگین میزان انگیزه‌های اجتماعی $69/94 \pm$ ، میانگین میزان انگیزه‌های فرهنگی $73/42 \pm$ ، میانگین میزان انگیزه‌های خانوادگی $64/22 \pm$ و میانگین میزان کلیشه‌های جنسیتی $48/15 \pm$ به دست آمده است که توضیح آن در جدول ذیل گزارش شده است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: در مطالعه حاضر که میانگین میزان گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه به طور کلی ۹۱/۳۴٪ محاسبه و میانگین میزان انگیزه‌های اقتصادی ۹۹/۵۳٪، میانگین میزان انگیزه‌های اجتماعی ۴۰/۷۴٪،

جدول ۲- توزیع پراکندگی میزان متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر	دامنه تغییرات	ضریب کجی	تعداد مشاهدات
گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه	۸۸/۸۶	۱۷/۵۳	۳۱۵/۶۹	۱۸/۶۶	۱۰۰	۸۱/۳۳	-۱/۷۲	۲۱۶
انگیزه‌های اقتصادی	۸۴/۳۳	۱۴/۰۵	۲۰۱/۲۶	۱۶/۳۳	۱۰۰	۸۳/۶۶	-۱/۲۰	۲۱۶
انگیزه‌های اجتماعی	۶۹/۹۴	۱۶/۴۳	۳۱۶/۲۳	۱۴/۲۵	۱۰۰	۸۵/۷۵	-۰/۵۷	۲۱۶
انگیزه‌های فرهنگی	۷۳/۴۲	۱۵/۵۷	۲۴۷/۱۱	۰	۱۰۰	۱۰۰	-۰/۸۵	۲۱۶
انگیزه‌های خانوادگی	۶۴/۲۲	۲۱/۱۲	۴۵۱/۲۵	۰	۱۰۰	۱۰۰	-۰/۶۲	۲۱۶
کلیشه‌های جنسیتی	۴۸/۱۵	۲۰/۷۳	۵۱۱/۰۵	۰	۱۰۰	۱۰۰	-۰/۱۰	۲۱۶

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌های ۱ تا ۵: رابطه بین انگیزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و کلیشه‌های جنسیتی با گرایش آنان به اشتغال.

بر اساس اطلاعات ردیف اول جدول (۳) و مطابق آزمون ضریب همبستگی پیرسون ملاحظه می‌شود که بین انگیزه‌های اقتصادی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه معنی‌داری وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی برابر با $r = 0/56$ با سطح معنی‌داری $P = 0/04$ ، بین انگیزه‌های اجتماعی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه معنی‌دار وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی

برابر با $r = 0/66$ با سطح معنی‌داری $P = 0/02$ ، بین انگیزه‌های فرهنگی و گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه رابطه معنی‌داری وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی برابر با $r = 0/60$ با سطح معنی‌داری $P = 0/03$ ، بین انگیزه‌های خانوادگی و گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه رابطه معنی‌دار وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی برابر با $r = 0/89$ با سطح معنی‌دار $P = 0/000$ و بین کلیشه‌های جنسیتی و گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه رابطه معنی‌دار وجود دارد. به طوری که ضریب همبستگی برابر با $r = 0/82$ با سطح معنی‌دار $P = 0/01$ محاسبه شده است.

جدول ۳- همبستگی بین متغیرهای مستقل و گرایش زنان به اشتغال

متغیرها	مقدار آزمون	سطح معنی‌دار
میزان گرایش زنان به اشتغال و انگیزه‌های اقتصادی	$r = 0/56$	$P = 0/04$
میزان گرایش زنان به اشتغال و انگیزه‌های اجتماعی	$r = 0/66$	$P = 0/02$
میزان گرایش زنان به اشتغال و انگیزه‌های فرهنگی	$r = 0/60$	$P = 0/03$
میزان گرایش زنان به اشتغال و انگیزه‌های خانوادگی	$r = 0/89$	$P = 0/000$
میزان گرایش زنان به اشتغال و کلیشه‌های جنسیتی	$r = 0/82$	$P = 0/01$

تبیین گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه بر اساس متغیرهای مستقل معنی‌دار

بر اساس داده‌های جدول ضریب همبستگی چندگانه برابر با $R = 0/06$ می‌باشد و ضریب تبیین برابر با $0/64$ است. مدل مذکور نشان می‌دهد ۶۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته (گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه) ناشی از متغیرهای مستقلی است که وارد مدل نهایی تحلیل شده‌اند و

۳۶ درصد تغییرات متغیر وابسته ناشی از عوامل دیگری است که در این تحقیق مدنظر قرار نگرفته است. همچنین شکل رگرسیونی تبیین شده آزمون تحلیل واریانس، خطی است. زیرا مقدار آزمون برای تعیین معناداری اثر متغیرهای مستقل بر میزان گرایش زنان دانشجویان به اشتغال در خارج از خانه $0/29$ با سطح معنی‌داری $0/91$ است.

جدول ۴- ضریب همبستگی چندگانه برای تبیین میزان گرایش زنان به اشتغال

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص	اشتباه معیار برآورد
$0/066$	$0/64$	$0/019$	$17/85$

نتیجه‌گیری

گذشته از روابط موقت بین متغیرهای مستقل و گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه به عنوان موضوعی که در نگاه اول آگاهانه به نظر می‌رسد موضوعی است که دغدغه خودآگاهانه بودن آن با عنایت به تعدد انواع عوامل مرتبط با آن و محدودیت‌هایی که از لحاظ فرهنگی و اجتماعی قالب شده در سنت‌ها و آداب و رسوم ما حاکم شده جای تردید دارد. تصورات قالبی و تجارب زندگی که در طول فرایند اجتماعی شدن به تثبیت الگوهای زنانگی و مردانگی در مردان منجر شده و خانه‌داری، همسرداری، بچه‌داری و یا شغل‌های دون پایه‌ای نظیر منشی‌گری برای زنان و شغل‌های اقتصادی سطوح بالا نظیر مدیریت و تصمیم‌گیری از آن مردان در ذهن اغلب افراد جای گرفته است. با ایجاد تغییراتی در ارزش‌های فرهنگی با گذر جامعه از سنتی به مدرن، در نگرش‌ها، ارزش‌ها و نوع زندگی آنان می‌تواند اقدامات اساسی ایجاد شود، همان‌طور که در دین اسلام هم توجه به این موارد و در نظر گرفتن ارزش‌ها و شرایط اقتصادی و اجتماعی را مهم‌ترین پیش شرط و لازمه ورود زنان به عرصه‌های مختلف به ویژه اشتغال در خارج از خانه شده است.

وجود فشارهای اجتماعی در جهت قبول نقش‌های قالبی پذیرفته شده در جامعه برای زنان، برای گرایش آنان به اشتغال در خارج از خانه آسیب‌های جدی وارد کرده است. در این میان، افزایش آگاهی‌های زنان، توانمندسازی آنان در ابعاد مختلف و ایجاد بسترهای مناسب می‌تواند در حد زیادی در جبران آسیب‌ها و جلوگیری از لطمه‌های روحی و روانی بعدی گامی اساسی محسوب گردد.

طبق نظریه مزلو سلسله مراتبی از نیازهای انسانی راه، از نیازهای اولیه تا نیازهای سطح بالاتر، فرمول‌بندی کرده است. نیازهای اولیه بیشتر روان‌شناختی هستند که با نیاز به امنیت، نیازهای اجتماعی، عزت و بالاخره نیاز به خود واقعیت بخشی و خود شکوفایی دنبال می‌شوند. خود واقعیت بخشی با نیاز به کسب موفقیت مک کله لند مطابق است، اما برد وسیع‌تری

دارد. تئوری مزلو از سلسله مراتب نیازها، بر اساس شرط ارضای نیازهای سطح بالاتر پس از ارضای نیازهای سطح پایین‌تر برقرار است. این فرضیه بیانگر همبستگی بین انگیزه‌های اقتصادی بر گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه تأکید دارد.

طبق نظریه جامعه‌پذیری هافستند با طرح نظریه جامعه‌پذیری فرهنگی، رفتار کاری و سازمانی افراد در انواع جوامع به تصویر می‌کشد. با رای کشورهای با ویژگی پرهیز از عدم اطمینان، فراخود همچون یک نیروی درونی عمل می‌کند. انجام کار دقیق و سخت، راهی برای کاهش فشار است.

این وضعیت در کشورهایی با سطح پایین فردگرایی تقویت می‌شود. احساس درونی مسئولیت در مقابل اجتماع، نقش مهمی در این جوامع ایفا می‌کند. در جوامع فردگرا، نیاز به عمل بر اساس منافع فردی طبق تئوری انتظار قابل تبیین است. در این جوامع اعمال افراد به خاطر انتظار کسب رضایت صورت می‌گیرد در رابطه انگیزه‌های اجتماعی با گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه همبستگی وجود دارد بیانگر آن است که با افزایش انگیزه‌های اجتماعی بر گرایش زنان دانشجو به اشتغال در خارج از خانه افزوده می‌شود. یافته‌ها و نتایج به دست آمده از مقاله حاضر، یافته‌ها و نتایج پیشین را تقریباً تأیید می‌کند و به تعمیم نتایج کمک می‌کند. طبق نظر والر و ستر و آربر در تحقیقی با عنوان (توانمندسازی زنان و سرمایه‌گذاری‌های کلان‌تر برای فرزندان) به نتایجی همچون: بهینه سازی وضعیت زنان به ویژه در مورد داشتن استقلال مالی در سطح فردی و اشتغال به عنوان نقشی اضافه شده می‌تواند در بردارنده تعهدات و مسئولیت‌های بیشتر باشد، اما از سوی دیگر زنان با جایگاهی که در بازار کار احراز می‌کنند، پاداش می‌گیرند و این امر حاکمیت بیشتر آنها را بر منابع مالی در پی دارد و به آنها این فرصت را اعطا می‌کند که بتوانند به نحو مثبتی بر شرایط زندگی خود و خانواده خود تأثیر داشته باشند. این فرضیه که

فرهنگی بر گرایش زنان به اشتغال تأثیر مثبتی دارد و در تحقیق حاضر نیز چنین برآمده است.

همچنین تحقیقات موسی‌پور و اعظم‌زاده رابطه کلیشه‌های جنسیتی با گرایش زنان به اشتغال که از دیدگاه‌های فمینیستی، تئوری‌های جنسیتی نظریات تصورات قالبی رفتار و تئوری‌های تجزیه جنسیتی استفاده کرده‌اند، همگی نشانگر ارتباط تنگاتنگ بین کلیشه‌های جنسیتی با گرایش زنان به اشتغال می‌باشد و اینکه با کاهش میزان کلیشه‌های جنسیتی در میان زنان دانشجویی ارشد غیرشاغل به گرایش آنان به اشتغال افزوده می‌شود (شادی‌طلب، ۱۳۸۱: ۱۲۶).

پیشنهادها

پیشنهادهای کاربردی

به مسئولان مربوطه توصیه می‌شود که اولاً ایجاد بستر مناسب برای اشتغال زنان در خارج از خانه با کارآفرینی و گسترش بخش‌های خصوصی و اصلاح دیدگاه مردان و مثبت اندیشی بیشتر آنان در مورد اشتغال زنان، ثانیاً اصلاح و تغییر هنجارها و آداب و رسوم غلط ایرانی مخصوصاً شهرستانی‌ها و روستاییان، از طریق رسانه‌های عمومی به خصوص (تلویزیون فیلم‌ها و برنامه‌های آموزشی و...)

پیشنهادهای پژوهشی

رشد و شکوفایی یک کشور امری همه جانبه و فراگیر است که مسئولیت آن بر دوش همه مردم است. بنابراین ایجاد فرصت‌هایی که زمینه مشارکت عادلانه همه اقشار جامعه را فراهم آورد و آن را از مزایای اجتماعی و اقتصادی آن بهره‌مند سازد از ضروریات رشد و پیشرفت تمامی جوامع محسوب می‌شود. در این میان عنایت ویژه به موقعیت زنان به عنوان نیمی از منابع انسانی جامع به منظور اتخاذ سیاست‌های حمایتی جهت ارتقای کمی و کیفی وضعیت کنونی زنان در اشتغال از یک سو و بهره‌گیری درست و منطقی از توانایی‌ها و استعدادهای آنها از سوی دیگر از اهمیت بسزایی برخوردار

بین انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی با گرایش زنان دانشجویی به اشتغال در خارج از خانه همبستگی وجود دارد بیانگر آن است که با افزایش انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی بر گرایش زنان دانشجویی به اشتغال در خارج از خانه افزوده می‌شود. یعقوب جباریان کوشش نموده تا با اشاره‌ای گذرا به حضور انسان در اجتماع و نوع اشتغال هر دو جنس و تأثیر فرهنگ، آداب، سنن و عرف در جوامع مختلف بر نوع و چگونگی اشتغال زنان با ذکر موانع قانونی، با نگاهی منتقدانه به قوانین موجود یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عدم اشتغال زنان، یعنی فقدان قوانین به بحث گذاشته نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی بر گرایش زنان به اشتغال تأثیر مثبتی دارد و در تحقیق حاضر نیز چنین برآمده است.

طبق نظر والرئ و ستر و آربر در تحقیقی با عنوان (توانمندسازی زنان و سرمایه‌گذاری‌های کلان‌تر برای فرزندان) به نتایجی همچون: بهینه‌سازی وضعیت زنان به‌ویژه در مورد داشتن استقلال مالی در سطح فردی و اشتغال به عنوان نقشی اضافه شده می‌تواند در بردارنده تعهدات و مسئولیت‌های بیشتر باشد، اما از سوی دیگر زنان با جایگاهی که در بازار کار احراز می‌کنند، پاداش می‌گیرند و این امر حاکمیت بیشتر آنها را بر منابع مالی در پی دارد و به آنها این فرصت را اعطا می‌کند که بتوانند به نحو مثبتی بر شرایط زندگی خود و خانواده خود تأثیر داشته باشند. این فرضیه که بین انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی با گرایش زنان دانشجویی به اشتغال در خارج از خانه همبستگی وجود دارد بیانگر آن است که با افزایش انگیزه‌های اقتصادی و خانوادگی بر گرایش زنان دانشجویی به اشتغال در خارج از خانه افزوده می‌شود.

یعقوب جباریان کوشش نموده تا با اشاره‌ای گذرا به حضور انسان در اجتماع و نوع اشتغال هر دو جنس و تأثیر فرهنگ، آداب، سنن و عرف در جوامع مختلف بر نوع و چگونگی اشتغال زنان با ذکر موانع قانونی، با نگاهی منتقدانه به قوانین موجود یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عدم اشتغال زنان، یعنی فقدان قوانین به بحث گذاشته نشان می‌دهد که عوامل

- راودراد، ا. (۱۳۷۹). «تحلیلی بر نقش زن در توسعه با تأکید بر اشتغال»، ترجمه: محسن آصفی، نامه علوم اجتماعی، ش ۱۵، ص ۱۵۳.
- سختاوت، ج. (۱۳۸۰). مجموعه مقالات همایش مسایل اجتماعی ایران، تهران: نشر کلمه.
- شادی‌طلب، ژ. (۱۳۸۱). توسعه و چالش‌های زنان در ایران، تهران: انتشارات قطره.
- شیخی، م. (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی زنان و خانواده، تهران: انتشارات شرکت سهام.
- عظیم‌زاده، ف. (۱۳۸۸). مطالعه تطبیقی حقوق زنان از منظر اسلام و غرب و حق مالکیت و اشتغال، تهران: نشر مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری.
- کلینی، م. (۱۳۸۷). اصول کافی، ترجمه: مهدی آیت‌اللهی، تهران: نشر جهان آرا.
- محبی، س. (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی سازمان‌های غیردولتی، تهران: نشر شورای فرهنگی اجتماعی زنان.
- موسی‌پور، ع. (۱۳۸۷). بررسی راهکارهای توسعه اشتغال زنان در استان آذربایجان شرقی. تبریز: ناشر معاونت برنامه‌ریزی استانداری آذربایجان شرقی.
- میشل، آ. (۱۳۷۶). بیکار با تبعیض جنسی، ترجمه: محمد جعفر پوینده، تهران: نشر آگه.
- Douted, H. (1996) Gender Equaliti and Gender Differences in Household Work and Parenting , *British Journal of Educational Psychology*, vol. 18, No. 3, p 19.
- Esmile CHuntK Macintyre, S. (1999) Problematising Gender Work and Health , *Radical Dedagogy*, Vol. 48, p 33-48.
- Weis, I. (2011) *Ideology curriculum and the new sociology of education and work*, London.
- Tepperam, L. (1998) *A Breatf Introduction to sociology*, Pretice Hall Canada.

است، حقیقت این است که تاکنون میزان حضور و مشارکت زنان با موانع عقیدتی، سنتی و حتی قانونی، به ویژه در بخش وسیعی از فعالیت‌های سرنوشت‌ساز در جامعه از تصمیم‌گیری، مدیریت، حق مالکیت و اشتغال همراه بوده و هست. پست‌هایی که به زنان اختصاص دارد از تنوع و دستمزد کمتری برخوردار است. تبعیض جنسی میان حرفه‌های مختلف در اکثر جوامع هنوز پابرجاست. از این رو نگرش برنامه‌ریزان و خط مشی تدوین‌کنندگان در آستانه ورود به قرن ۲۱ باید معطوف به افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های سرنوشت‌ساز جامعه از جمله تصمیم‌گیری، مدیریت، حق مالکیت و اشتغال با از بین بردن موانع عقیدتی، سنتی و حتی قانونی باشند. از این رو پیشنهاد می‌شود رابطه گرایش زنان به اشتغال در خارج از خانه با سایر متغیرهای مستقلی مانند انگیزه‌های شخصی، ارزشمندی (عزت نفس) و انگیزه‌های رفاهی بررسی شوند.

منابع

- قرآن کریم.
- انجمن جامعه‌شناسی ایران. (۱۳۹۰). *آسیب‌های اجتماعی در ایران*، تهران: نشر آگه.
- بستانی، م. (۱۳۹۰). *اسلام و جامعه‌شناسی*، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- بلوتی، ا. (۱۳۹۱). *جامعه‌شناسی و روان‌شناسی شکل‌گیری شخصیت در دخترها*، ترجمه: محمد جعفر پوینده، تهران: نشر نی.
- دانش، ع. (۱۳۸۲). *اشتغال زنان و مسایل آنها از چشم‌اندازهای مختلف*، تهران: نشر دریای اندیشه.
- د، پرچمی. (۱۳۸۲). «سنجش گرایش مردم به بسیج»، فصلنامه علمی پژوهشی بسیج، سال پنجم، ش ۱۹، ص ۸۰.